

БЕТОННІ СВІДКИ МИНУЛИХ ЧАСІВ

Друга світова війна, у своїх кривавих битвах, обійшла стороною простори глибокого Полісся. Прип'ятьська зона, за винятком кількох локальних битв за важливі промислові центри, такі як Пінськ, Мозир і інші, була зоною відносного військового спокою. Зважаючи на природну недоступність цього краю, стратеги минулої війни у своїх планах намагалися не загнати моторизовані війська у болотні хащі. Тому поліський край став вигідним місцем для розташування партизанських з'єднань, підпільних диверсійних груп, котрі робили свої бойові виходи на ключові військові об'єкти у тилу противника, із баз захоплених у поліських чащобах.

Інакше було у роки Першої світової війни. Тоді ріка Прип'ять і її права притока Стохід, були фронтовою смугою, котра розділяла дві армії, російську - по правому березі, й німецько - австро - угорську - по лівому. Ця прифронтна смуга була північним флангом Південно - Західного фронту, основні битви й військові операції на котрому відбувалися на Галичині й

одного, російські та німецькі війська у прип'ятьській зоні. Важливих бойових баталій тут не відбувалося, а відтак війна на цій ділянці перейшла у затяжний локальний характер, й отримала назву окопної, із нечисленними атаками із обох сторін й артобстрілами. Невідомо, як німецькі солдати відносилися до місцевого населення, а ось російські воїни від довгого сидіння в окопах почали навіть одружуватися на місцевих дівчатах.

Коли генерал Брусилов громив ворожі дивізії на Волині, німецьке командування, напевно, мало власне бачення щодо поліської ділянки фронту. До теперішніх днів збереглися споруджені німцями бетонні доти та бліндажі на піщаних островах у заплавах Прип'яті й Стоходу. Наявність цих міцних фортифікаційних споруд наводить на думку, що німці розробляли власні плани з прив'язкою до Полісся, як одного із стратегічних напрямків майбутніх військових операцій. Невідомо чому кайзерівців потягнуло саме у цей болотний край. Адже для спорудження таких масивних об'єктів потрібно було

Сваловичі.

– Коли перші жителі Ніговищ, вихідці із Столінщини і Пінщини, купили у двадцятих роках у Завишанського пана Пословського землю, де зараз розташоване село, то по переселенню ще бачили залишки такої дороги. Їхні діти, й тепер можуть показати, насипну греблю від тієї дороги ось тільки дійти до неї можна лише в сухе літо.

Підтвердженням того, що будували ці укріплення із залученням вузькоколіїного залізничного транспорту віднайшов і один із місцевих краєзнавців. Досліджуючи величезний, на кілька вогневих місць дот, він відкопав два десятка залізничних рельс, котрі в теперішній час дефіциту якісного металу знадобилися у домашньому господарстві.

Найбільше цих військових споруд розташовано по лінії Сваловичі – Млини – Омит – Прикладники. У радянський період, коли відбувалося осушення нав-

порошок. Довго вагалися й не знали, що то таке. Аж поки хтось не порадив спробувати спекти із нього хліб – може це мука? Замісили бездріжджів (тоді не було таких), й поставили у гарячу піч. Коли настав час виймати готове печиво - воно як камінь тверде. Отоді лишень зрозуміли, що знайдений порошок, НЕ ЩО ІНШЕ, ЯК ЗВИЧАЙНИЙ ЦЕМЕНТ. ДИВНО, ЩО ПРОСТОЯВ ВІН У ВОЛОГОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТАКИЙ ДОВГИЙ ЧАС Й НЕ ЗАКАМЕНІВ!. Утім на скільки це правдива історія, пересвідчитися тяжко, адже її учасників давно нема в живих.

А ось правдивості іншої

до себе тих, хто цікавиться їхньою історією й долею. Бо переважна більшість теперішніх сучасників, шукають на їхніх могилах матеріальні скарби для наживи, а не досліджують історичну правдивість.

У згаданому селі Ніговищі знаходиться німецьке військове кладовище, поховання в котрому датується 1916 роком. Обезлюдненість цього села привела до того, що вже кілька раз приїжджали до Ніговищ молодики сумнівної зовнішності, й цікавилися німецькими «могилицями». Місцеві жителі усіяло відпроваджують зайд, здогадуючись з якою метою ті навідуються в

увалися на Галичині і Волині. А військова операція, проведена російською армією влітку 1916 року, по лінії Кам'янець - Подільський - Тернопіль - Кременець - Дубно, що увійшла в історію під

них об'єктів потрібно було по бездоріжжю доставити на поліські болота тисячі тонн цементу, залізної арматури, каменю. Накінець потрібні були чималі й людські ресурси.

Проблему бездоріжжя

відоувалося осушення навколишніх боліт, меліоратори пробували навіть підірвати їх. Але, наморочившись над одним дотом, в котрого тільки вибухом зірвало верх, залишили марну справу. Натомість у селі

Омит, в одному із таких дотів, під час колгоспної ери, облаштували склад паливно - мастильних матеріалів. Надійнішого і недоступнішого місця, напевно, годі було знайти!

Тепер іші «мисливці» за металом пробують видобати товсту арматуру із стін - і знову марна справа, ніякі ломи й кирки не можуть роздовбати міцно схвачений цементом бетонний розчин. А що цемент у німців

був високої марки, підтвердження почув у селі Нобель. Випадок, котрий трапився після війни ще за часів Польщі із жителями цього села, курйозний й неправдоподібний, а втім заслуговує на увагу.

- Відразу після війни й революції, як тільки Польща почала утверджуватися на поліських землях, знайшли нобляни в одному із бліндажів в мішку білий, схожий на борошно,

А ось правдивості іншої історії, цілком можна довіряти, тому що трапилася вона із автором цих рядків. Минулого літа вирішив оглянути і дослідити цих бетонних монстрів, що повростили у поліську землю. Захопив із собою фотоапарат і разом із старшим сином поїхали в урочище «Яблунька», що неподалік села Прикладники. Знайшли величезний, на кілька бійниць, дот - почав його фотографувати. Після кількох зроблених знімків, направив об'єктив цифровика в одну із бійниць, аж раптом в отворі промайнув білий хмароподібний силует людини. Не схильний вірити в існування привидів, але у ту мить усього проїняло непередаване відчуття страху. Та так, що заходити до середини доту не було вже ніякого бажання, а холодний піт за коміром сорочки, заставив швидко покинути те місце. Що то було - не можу до цього часу зрозуміти. Адже місцеві п'янички частенько заходять всередину випити пляшку оковитої і нікого не бачать. Ховаються в ньому й грибники під час негоди, а нас щось налякало.

Хто знає, можливо й насправді десь поліськими болотами блукають душі полеглих німецьких і російських солдатів? Полішені християнської молитви, вони не допускають

метою ті навідуються в село. Але так, буде не завжди. Бо село невеличке, розкидане по лісі, й жителі його усі пенсійного віку, й невдовзі може трапитися, що нікому буде оберігати поховання хоч і ворогів, а все ж людей.

Тепер майже через сторіччя після початку тієї війни, варто повернутися до вивчення і належного збереження та охорони цих, залишених нею нам пам'яток. Дико дивитися, коли ті місця, де проливалася кров людська, окремі теперішні громадяни, не задумуючись, перетворюють на смітники. У той же час ці пам'ятки історії, можуть стати туристичною та краєзнавчою візиткою нашого району, потрібно лише прикласти небагато зусиль. А зважаючи на їхню міць, можна впевнитися, - їм дарована доля подібна єгипетським пірамідам, тобто на довгі віки.

А щодо випадку, що трапився зі мною, пригадався вислів - « усяка війна закінчується тільки тоді, коли буде похований останній її воїн». У нашому випадку можна додати - «не тільки похований, але й після поховання, залишений у спокої», не залежно хто він, свій чи ворог. В іншому випадку, полегли самі будуть себе оберігати, заявляючись до нас із того світу.

Павло ДУБІНЕЦЬ,
краєзнавець

назвою Брусилівський прорив (від прізвища генерала Олексія Брусиліва, призначеного у березні 1916 року командувачем цього фронту), стала чи не апогеєм тієї війни.

Як бачимо, основні військові операції Першої світової відбувалися також поза межами Полісся. Але це не означає, що як такого фронту й боїв тут не було. Навпаки, майже на три роки зупинилися один проти

німці вирішили за рахунок насипання дамб й прокладання по них вузькоколейних доріг. Частина такої можна бачити на старих топографічних картах тридцятих років по осі Камань-Каширськ - Любешів - Дольск, і далі на північ до білоруського міста Іваново. Від цієї дороги були відгалуження й вглиб поліських боліт. Про що стверджують старі жителі села Ніговиці, Млини,